

DOI: <https://doi.org/10.32782/2519-884X-2024-50-7>

УДК 338.48:339.486

Цвілий С. М., к.е.н., доцент

Національний університет «Запорізька політехніка»

0994300103@ukr.net

ORCID: 0000-0002-1720-6238

КОНСТРУКТИВНА МОДЕЛЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОТЕНЦІАЛУ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ГЕОЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРИ

***Анотація.** Виокремлено показники локально-регіональної системи туризму. Запропоновано комплексний рівень ефективного використання моделі потенціалу міжнародного співробітництва. Визначено етапи оцінки і реалізації потенціалу міжнародного співробітництва в європейському гео економічному просторі індустрії туризму. Розраховано індекс і спрогнозовано зміни інтегрального показника реалізації потенціалу міжнародної кооперації локально-регіональних систем індустрії туризму України і макро-регіональних систем країн Європи.*

***Ключові слова:** індустрія туризму, міжнародне співробітництво, європейський простір, гео економіка, локально-регіональна система, потенціал.*

JEL code classification: F20, Z32

Постановка проблеми. Глобальний конфлікт, потрясіння, зіткнення лідерства та світових проблем можуть бути пов'язані зі спільним напрямком, що перебуває в центрі геополітичної кризи: подорожами, які впливають на свободу пересування. Виникнення воєнного конфлікту в новітній історії світу та Європи свідчить про неможливість повного та швидкого відновлення геотуризму на окупованих територіях країни, незважаючи на суттєвий прогрес у вирішенні дуже гострих територіальних проблем, які нерозривно пов'язані із заходами інформаційного, економічного, соціального, політичного впливів. Проте, ситуацію, що склалася в державі, слід розглядати вченим одночасно як проблему та як можливість розвитку потужного потенціалу міжнародного співробітництва України з функціонуючими сьогодні локально-регіональними системами та їх інтеграції в гео економічний простір інших країн зі стабільним соціальним й економічним середовищем, залучення інвестицій, відновлення стану і розбудови інноваційної туристичної інфраструктури на засадах цифрових технологій нового покоління, формування принципово нових транс кордонних комунікацій, створення нових професій і робочих місць.

Гео економічні перетворення в туризмі перебувають на стадії суттєвих змін, які пов'язані з соціально-економічним розвитком країни [1]. Індустрія туризму є прибутковим міжгалузевим комплексом, що забезпечує високий рівень зайнятості, соціального добробуту і якості життя населення. Прагнення отримати максимальну вигоду від індустрії в просторовій синергії регіонів, які мають культурно-історичні відмінності, та від асиметрії рекреаційних ресурсів, транспортної, комунікаційної, курортно-розважальної інфраструктури, дозволяють відродити потенціал міжнародного співробітництва індустрії туризму з урахуванням поляризаційних аспектів гео економічного простору, який в умовах глобалізації національних економік Європи досяг значних масштабів і розглядається як самостійна сфера зовнішньоекономічних відносин із суттєвою зміною її структури. Так, наразі зберігається залежність потенціалу міжнародного співробітництва української індустрії туризму від європейських макро-регіональних систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню методології глобалізації та розвитку співробітництва й партнерства на міжнародному і європейському ринку туризму присвячено наукові праці таких вчених, як: Н. Трусова, Т. Чернявська, В. Демко, С. Пасєка,

В. Грановська, О. Пристемський, [2]; Д. Гурова, В. Самсонова [4]; Н. Гончаренко, Я Склярєнко [5]; О. Ханова [9]; Дж. Камхаджі [10]; В. Мацука [11]; П. Седараті, С. Сантос, П. Пінтасілго [14]; А. Павлюк, В. Оглобліна, М. Пісецький [16], інших дослідників. Однак, дещо невирішеною залишається проблема реалізації потенціалу української індустрії туризму в європейській геоekonomіці.

Мета статті. Метою є обґрунтування конструктивної моделі реалізації потенціалу індустрії туризму України в європейському геоekonomічному просторі, яка на засадах функціонального симбіозу макро-регіональних і локально-регіональних туристичних систем об'єднує бізнес, інтегрує ресурси та зменшує бар'єри співробітництва і співпраці в туристичних дестинаціях.

Виклад основного матеріалу. При формуванні моделі оцінювання і реалізації потенціалу міжнародного співробітництва в геоekonomічному просторі Європи необхідним є виокремлення індикаторів туристичної локально-регіональної системи і визначення її величини (рис. 1).

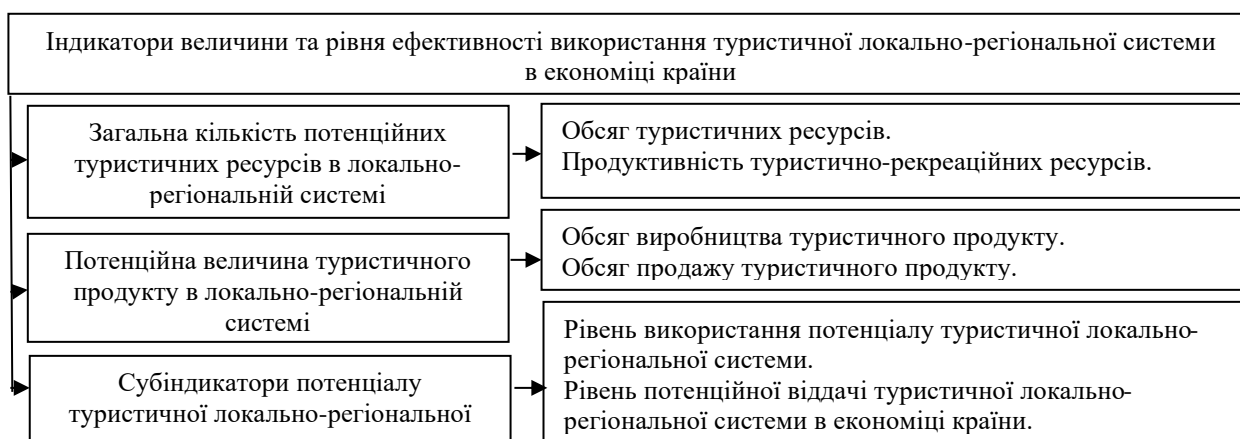

Рис. 1. Індикатори величини та рівня ефективності використання туристичної локально-регіональної системи в економіці країни

Джерело: розроблено автором

З метою комплексної оцінки потенційних можливостей туристичної локально-регіональної системи для відтворювальної моделі потенціалу міжнародного співробітництва запропоновано інтегрований рівень її ефективного використання, який представлено за формулою (1) [6]:

$$EP = a_1 \times C_m + a_2 \times P_{пра} + a_3 \times Z_m + a_4 \times I_m, \quad (1)$$

використання туристичної локально-регіональної системи в країні; C_m – рівень потенціалу туристичних (історико-культурних) об'єктів в локально-регіональній системі; $P_{пра}$ – рівень потенціалу природних заповідних зон в туристичній локально-регіональній системі країни; Z_m – рівень потенціалу природних умов в туристичній локально-регіональній системі країни; I_m – рівень потенціалу туристичної інфраструктури в локально-регіональній системі країни;

де EP – інтегрований рівень ефективності в локально-регіональній системі; $a_1 - a_4$ – коефіцієнт вагомості потенціалів.

Рівень потенціалу туристичних (історико-культурних) об'єктів в локально-регіональній системі країни розраховується за формулою (2) [6]:

$$C_m = \frac{M_i \times (1 + B)}{H}, \quad (2)$$

де, C_m – рівень потенціалу туристичних (історико-культурних) об'єктів в локально-регіональній системі країни; M_i – кількість об'єктів розміщення в адміністративних центрах туристичної локально-регіональної системи країни; B – локалізаційний коефіцієнт (визначає концентрацію туристичних об'єктів та їх віддаленість від адміністративних центрів – історико-культурних об'єктів); H – кількість об'єктів розміщених в адміністративних центрах туристичної локально-регіональної системи країни.

Так, чим більше об'єктів історико-культурної спадщини сконцентровано на території, тим більший рівень розвитку туристичної інфраструктури в локально-регіональній системі країни. Рівень локалізації об'єктів історико-культурної спадщини (розраховується методом прямого перерахунку) визначається як співвідношення щільності їх розподілу в туристичній локально-регіональній системі. Для оцінювання рекомендовано градація об'єктів історико-культурної спадщини, яка враховує їх розміщення з іншими об'єктами туризму: до 15 км – 7 балів; від 15 до 20 км – 6 балів; від 20 до 50 км – 5 балів; від 50 до 200 км – 4 бали; понад 200 км – 3 бали.

Визначення коефіцієнта локалізації здійснюється декількома способами. На першому етапі визначається відстань до адміністративного центру та кількість об'єктів історико-культурної спадщини в регіоні. Далі конкретному об'єкту присуджується бал відповідної градації. На останньому етапі визначається середнє значення із загальної суми балів, яка ділиться на максимальний бал. Для визначення рівня локалізації пропонується графічна будова (рис. 2) розміщення туристичних (історико-культурних) об'єктів із визначенням відстаней між ними та їх скупченням. Мінімальна відстань до адміністративних центрів в локально-регіональній системі країни з розвинутою туристичною інфраструктурою та від них, оцінюється в 6–7 балів.

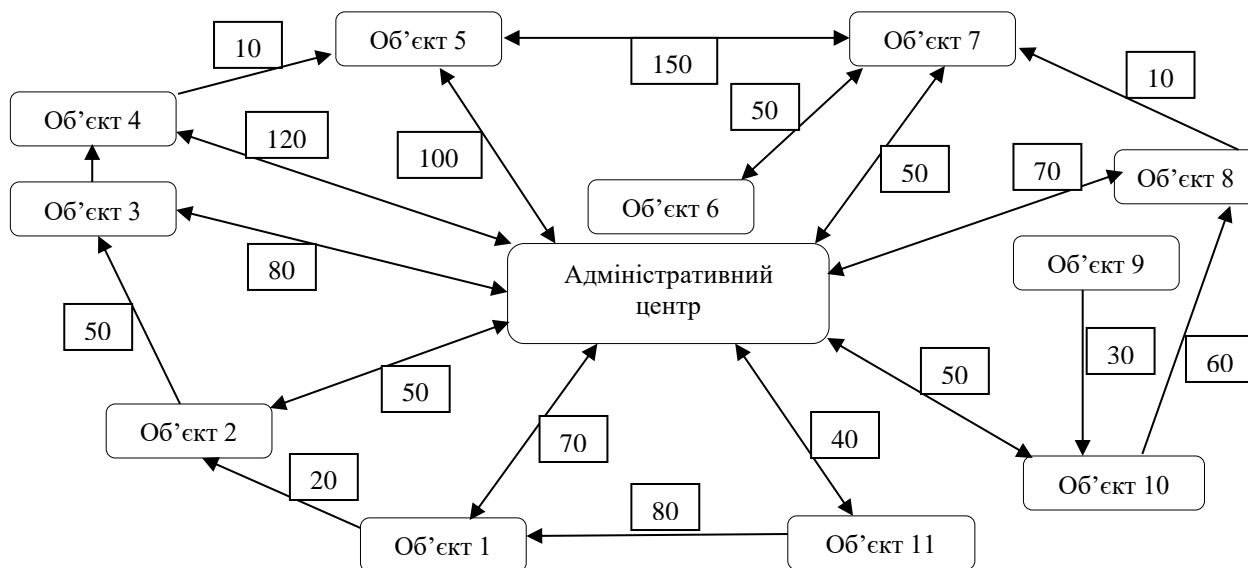

Рис. 2. Графік розміщення туристичних (історико-культурних) об'єктів в адміністративних центрах локально-регіональної системи країни

Джерело: побудовано автором

Односторонніми стрілками зображено маршрут тільки шляхом відвідування попереднього об'єкту, двосторонніми – маршрути доступу «до» та «від» об'єкту. Формула (2) коригується і визначається інтегральний рівень потенціалу історико-культурних об'єктів (формула (3)) [7]:

$$C_m = C_1 \times a + C_2 \times a + C_3 \times a, \quad (3)$$

де C_1 – пам'ятки архітектури; C_2 – пам'ятки історії; C_3 – пам'ятки археології; a – коефіцієнт вагомості (граничні межі від 3 до 7 балів – відповідно до пріоритетності ресурсу).

Інтегральний показник [7] (C_m) є основою розрахунку відносного туристичного (історико-культурного) субіндикатору (C_s) – відображає потенціал туристичних (історико-культурних) об'єктів в локально-регіональній системі по відношенню до території держави (формула (4)):

$$C_s = \frac{C}{C_{\max}}, \quad (4)$$

де C – рівень потенціалу туристичного (історико-культурного) об'єкту в локально-регіональній системі країни, що досліджується; C_{\max} – максимальний рівень потенціалу туристичного (історико-культурних) об'єкту в державі.

Ефективність використання туристичної локально-регіональної системи країни залежить від наявності потенціалу природних заповідних зон, який оцінюється за формулою (5) [7]:

$$P_{пра} = a \times Y + a \times L + a \times L_n + a \times L_m + a \times M_n + a \times M_t, \quad (5)$$

де $P_{пра}$ – рівень потенціалу заповідних зон в туристичній локально-регіональній системі; Y – нац.парк; L – ландшафтний парк; L_n – ландшафтний парк національного значення; L_m – ландшафтний парк місцевого значення; M_n – пам'ятники природи державного значення; M_t – пам'ятники природи місцевого значення; a – вагомість ($1 \leq a \leq 2$).

Великі відстані між природними заповідними зонами вимагає безпеки і зниження ризиків їх відвідування туристами. Доцільно додати до показника потенціалу бальну оцінку відстані до найближчого адміністративного центру в туристичній локально-регіональній системі: від 20 км – 9 балів; від 20 до 50 км – 8 балів; від 50 км до 100 км – 7 балів; понад 100 км – 6 балів.

Відповідно, формула (5) коригується та набуває наступного вигляду (формула (6)) [7]:

$$P_{пра} = a_1 \times Y \times r_1 + a_2 \times L \times r_2 + a_3 \times L_n \times r_3 + a_4 \times L_m \times r_4 + a_5 \times M_n \times r_5 + a_6 \times M_t \times r_6, \quad (6)$$

де r – коригуючий коефіцієнт певної відстані до найближчого адміністративного центру або населеного пункту (вимір по автошляхах), який розраховується за формулою (7) [7]:

$$r = \frac{r_i}{r_{\max}}, \quad (7)$$

Для визначення (r) прямим методом розраховується кількість заповідних зон в туристичній локально-регіональній системі країни. Далі кожному об'єкту присвоюється бал градації. Дані підсумовуються і визначається середня величина, яка ділиться на максимальний бал – 9 балів.

Залежно від інтегрального показника ($P_{пра}$) розраховується рівень потенціалу природних заповідників на території ($P_{пра}^r$), який відображає ефективність використання туристичної локально-регіональної системи до загальної території держави, в цілому (формула (8)) [7]:

$$P_{пра}^r = \frac{P_i}{P_{\max}}, \quad (8)$$

де P_{\max} – максимальний рівень потенціалу природних заповідників в державі.

Сучасний гео економічний простір індустрії туризму Європи вимагає розробки методики оцінки потенціалу міжнародного співробітництва однієї країни з певним рівнем ефективного використання локально-регіональної системи та макро-регіональних системах країн шляхом вимірювання їх функціонального симбіозу на ринку туризму, який об'єднує велику кількість виробників туристичної продукції з реальними та потенційними покупцями в зростаючому тренді процесу туристичних поїздок, що мають прямий вплив на

геоекономіку країни [8; 9]. При цьому, ефективним засобом оцінювання функціональних зв'язків між сферами діяльності суб'єктів європейського ринку, що забезпечують синергетичність певних незмінних факторів геоекономічного простору індустрії туризму, є прогнозування очікуваного результату. Так, в цьому сенсі прогнозування передбачає використання методу екстраполяції ринкових трендів й індикаторів. При цьому, надійність і точність прогнозу залежить від багатофакторності та розміру вибірки індикаторів у часі. Використання методу багатофакторного аналізу дозволяє здійснити геоекономічний аналіз факторів, які впливають на якість результату міжнародного співробітництва країни в європейських локально-регіональних і макро-регіональних системах індустрії туризму. З позиції розвитку ефективність функціонування потенціалу міжнародного співробітництва країни в європейському геоекономічному просторі індустрії туризму треба здійснювати за формулою темпів приросту кінцевого продукту, алгоритм розрахунку якого є інтегрований в країнах Європи та дозволяє визначити індикатори геоекономіки [1; 3] (рис. 3).

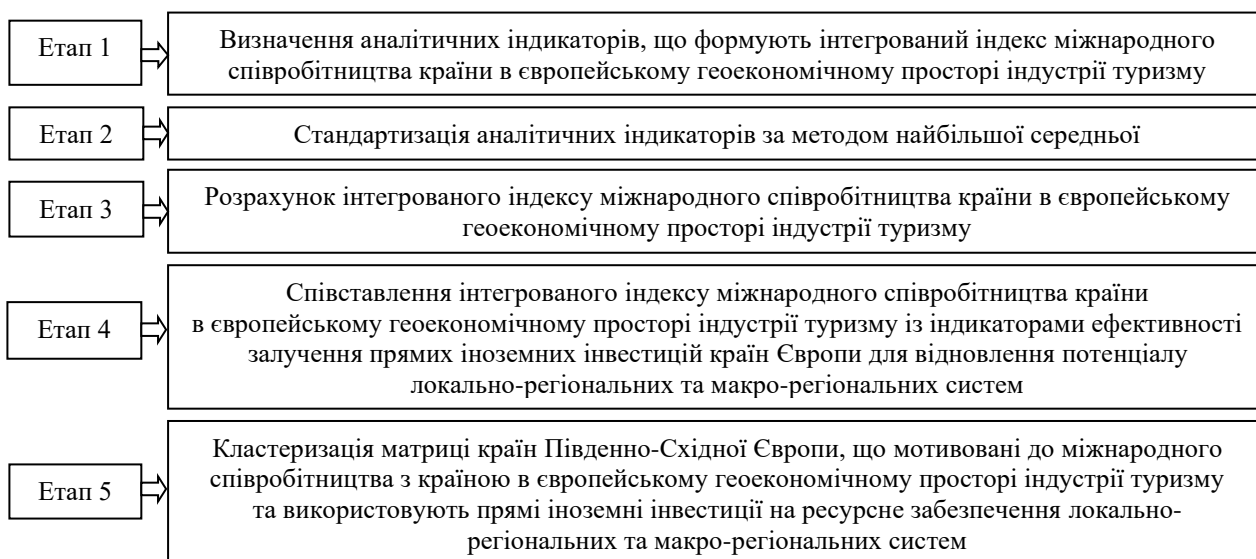

Рис. 3. Етапи оцінювання і реалізації потенціалу міжнародного співробітництва країни в європейському геоекономічному просторі індустрії туризму

Джерело: розроблено авторами за даними [1; 3; 4]

Макроекономічну модель розрахунку інтегрованого індексу міжнародного співробітництва в європейському геоекономічному просторі індустрії туризму країни пропонується розраховувати як середню величину одинадцяти стандартизованих змінних індикаторів, що характеризують ступінь ресурсного забезпечення локально-регіональних і макро-регіональних систем, масштаб діяльності суб'єктів туристичного бізнесу на міжнародному ринку, інвестиційну привабливість туризму, рівень торгівлі туристичними продуктами за формами інтеграції (формула (9)) [5; 8]:

$$I_{TIC} = \frac{\overline{FGEE} + \overline{ICFR} + \overline{TI} + \overline{BTF} + \overline{NCR} + \overline{DFI}_{dtrs} + \overline{ITE}_{uges} + \overline{TR}_{SB}^{ii} + \overline{GRP}_{AI}^{fd} + \overline{ETS}_{GRP} + \overline{LC}}{11}, \quad (9)$$

де, I_{TIC} – інтегрований індекс міжнародного співробітництва країни в європейському геоекономічному просторі індустрії туризму; \overline{FGEE} – стандартизована середня за рівень сприятливого геоекономічного середовища; \overline{ICFR} – стандартизована середня за рівнем розвитку міжнародного співробітництва у сфері подорожей; \overline{TI} – стандартизована середня за рівнем розвитку туристичної інфраструктури; \overline{BTF} – стандартизована середня за рівнем двосторонніх туристичних потоків; \overline{NCR} – стандартизована середня за рівнем природних та культурних ресурсів; \overline{DFI}_{dtrs} – стандартизована середня за рівнем припливу прямих

іноземних інвестицій на розвиток локально-регіональних систем; \overline{ITE}_{uges} – стандартизована середня за рівнем інтенсивності приросту доходів суб'єктів туристичної діяльності в об'єднаному гео економічному просторі; TR_{SB}^{ii} – стандартизована середня за рівнем податкових надходжень від індустрії туризму в державному бюджеті країни; \overline{GRP}_{AI}^{fd} – стандартизована середня за часткою обсягу ВРП на душу населення при залученні прямих іноземних інвестицій; \overline{ETS}_{GRP} – стандартизована середня за часткою експорту туристичних послуг у ВРП країни; \overline{LC} – стандартизована середня за рівнем приросту вартості робочої сили в індустрії туризму.

Масштаб потенціалу міжнародного співробітництва забезпечує ресурсами гео економічний простір індустрії туризму й відновлює потенціал локально-регіональних і макро-регіональних систем за сферами обслуговування туристів, рекреантів, визначається за формулою (10) [4; 5]:

$$R_y = \mu + q_1 r_1 + q_k r_k, \quad (10)$$

де, R_y – масштаб потенціалу міжнародного співробітництва країни (дохід національний) у відновленні індустрії туризму, у млн. дол. США; μ – темпи приросту динаміки туристичних відвідувань в локально-регіональних та макро-регіональних системах, у %; q_1 – параметр рівня працемісткості дестинації туристично-рекреаційного районування; r_1 – зростання темпів продуктивності праці в дестинації туристично-рекреаційного районування (обслуговування); q_k – параметр ступеня фондомісткості дестинації туристично-рекреаційного районування; r_k – зростання фондівддачі в дестинації туристично-рекреаційного районування при обслуговуванні туристів і рекреантів локально-регіональних та макро-регіональних систем.

В гео економічному просторі масштаб забезпечення індустрії туризму країни прямими іноземними інвестиціями визначається на рівні туристичних фірм із врахування змінних «торгових витрат». Розраховуються відстані між змінними, які є «диференціалом доходу на одного працівника», й та, яка є контрольною змінною для різниці між факторами-пропорціями та ВВП приймаючої країни [2]. Ця контрольна змінна зосереджена на горизонтальних прямих інвестиціях і є визначальним фактором присутності суб'єктів європейського ринку туризму в локально-регіональних та макро-регіональних системах приймаючої країни [10; 11]. Модель міжнародного співробітництва країни в індустрії туризму формує змінні: індекс подібності країн за розміром, географічну відстань між партнерами і межу «гео економічного простору» між країнами за заданою величиною ВВП. Остання додається, щоб врахувати «ринковий» аспект прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Тобто, інвестори виробляють туристичні продукти за кордоном для продажу на ринку іншої країни, вони збільшують частку на міжнародному ринку. Додаткові змінні (спільна мова, спільний кордон або пільгові торговельні угоди), можуть знизити витрати на виїзд за кордон, але, водночас, можуть бути введені до «торгових витрат» за допомогою фіктивних змінних [12]. З позиції динаміки приросту залучення прямих іноземних інвестицій та схожості країн за виробітком туристичних продуктів економічна модель міжнародного співробітництва оцінюється за допомогою двосторонніх туристичних потоків [13]. Отже, загальна форма рівняння тяжіння буде мати вигляд (формула (11)) [12–14]:

$$\ln Y_{ij} = \alpha + \beta_1 \text{SUMGDP}_{ij} + \beta_2 \text{SIMSIZE}_{ij} + \beta_3 \text{RELENDOW}_{ij} + \beta_4 \text{DIST}_{ij} + \sum \gamma_k D_{kij} + \varepsilon_{ij}, \quad (11)$$

де, Y_{ij} – це значення ПІІ або експорту з i -ї країни (рідна) в j -ю країну (приймаюча країна);

$$\text{SUMGDP}_{ij} = \ln(\text{GDP}_i + \text{GDP}_j), \quad (12)$$

$$SIMSIZE_{ij} = \ln \left[1 - \left(\frac{GDP_i}{GDP_i + GDP_j} \right)^2 - \left(\frac{GDP_j}{GDP_i + GDP_j} \right)^2 \right], \quad (13)$$

$$RELENDOW_{ij} = \left(\ln \frac{GDP_i}{Pop_i} - \ln \frac{GDP_j}{Pop_j} \right), \quad (14)$$

де, $DIST_{ij}$ – відносна відстань між країнами i й j . За підходом [12], доцільно використовувати не абсолютні значення, а логарифм фактичної відстані, поділений на середню відстань країни вкладання прямих іноземних інвестицій (ПІІ) від партнерів, зважений на частки останнього у світовому ВВП. Ця корекція перешкоджає моделі тяжіння виробляти упереджені результати: упередження вниз для далеких країн; вгору – для близьких країн; D_{kij} – фіктивні змінні (фактори країни), які використовуються, коли це доречно, а ε_{ij} – звичайний термін помилки.

Модель потенціалу співробітництва індустрії туризму України в гео економічному просторі Європи відображає рівень партнерського виробництва туристичних продуктів за кордоном, що вимагає наявності обмежених на практиці даних [1–3]. Змінна «гео економічного простору» ($SUMGDP$) позитивно вплине на рівень експорту та ПІІ. Індекс подібності розмірів ($SIMSIZE$) приймає значення між 0 (log від числа біля нуля) в разі ідеальної несхожості – 0,69 (log від 0,5) для ідеальної схожості. Очікується, що подібність за розміром повинна здійснити позитивний вплив на експорт: подібні за розміром країни будуть торгувати більше; відбудеться збільшення рівня прибутковості, торгівля буде мати внутрішньоіндустріальний характер [12–14].

Змінна ($RELENDOW$) вимірюються між країнами за різницею у ВВП на душу населення. Кращими змінними можуть бути: співвідношення капіталу (формування валового фіксованого капіталу) над працездатним населенням або кваліфікованими працівниками індустрії туризму у загальній зайнятості такої країни, ВВП на одного працівника. Негативний коефіцієнт у рівнянні експорту є ознакою того, що переважає внутрішньогалузева торгівля туристичними продуктами. Для ПІІ є схожість алгоритму приросту змінної: вертикальні ПІІ (еквівалентні міжгалузевій торгівлі в індустрії туризму) виникають, коли країни відрізняються за складом факторів, але показують позитивний коефіцієнт; горизонтальні ПІІ визначаються схожістю у складі факторів країн, які показують негативний коефіцієнт. Що ж стосується відстані між країнами, то вплив на експорт може бути негативний через збільшення транспортних витрат. З іншого боку, туристичні компанії можуть бути інвестувати за кордон, і, при цьому не здійснювати експорт за умов високих витрат на торгівлю. Однак, зазначена змінна може мати негативний коефіцієнт у рівнянні з ПІІ, оскільки витрати на роботу закордонних туристичних компаній можуть зростати; є залежними від штаб-квартири туристичної компанії [12–14].

Типове європейське гео економічне середовище буде описано кількома важливими змінами, що впливають на інтеграцію країн у міжнародне співробітництво інших країн для відновлення індустрії туризму при різних рівнях розвитку подій [15]: 1) зниження тарифів чи їх (скасування або прийняття зовнішнього спільного тарифу у разі митного союзу); 2) зменшення нетарифних бар'єрів ($NTBs$) за Програмою єдиного ринку (SMP); 3) потенційно більша курсо-умовна стабільність (Європейська валютна система) (ECS); 4) більша ефективність при розподілі ресурсів завдяки посиленій конкуренції. Перший та другий ефекти – це «комерційні зміни», оскільки пов'язані з торговельною політикою на європейському ринку туристичних послуг; третій пов'язаний з «грошовою інтеграцією», а четвертий – з «інтеграцією ринку» [2; 14].

При аналізі впливу комерційних змін слід врахувати головну відмінність між членами й не-членами інтегрованої системи локально-регіональної і макро-регіональної зон ($IS_{LRZ+MRZ}$). З одного боку, маємо факт, що скорочення витрат на торгівлю туристичними

продуктами піде на користь експорту. При утриманні аргументу «тариф-стрибок» (наразі має бути перевірений першим), то очікуємо скорочення ПП від членів $IS_{LRZ+MRZ}$ відносно експорту. Так, експорт повинен стати більш прибутковим, як сфера обслуговування ринку послуг туризму Європи, в межах $IS_{LRZ+MRZ}$. З іншого боку, тільки у випадку з митним союзом Європи, для не-членів може бути протилежна ситуація. Ефект торгової диверсії при створенні $IS_{LRZ+MRZ}$ стимулює експортерів до інвестування в $IS_{LRZ+MRZ}$, для уникнення тарифів та отримання доступу до більшого ринку туристичних послуг, який згодом буде вільний від тарифів [2; 12].

Зміни індексу міжнародного співробітництва в Європейській макро-регіональній системі за кількістю переміщених туристів в локально-регіональних системах представлено на рис. 4.

У 2022 році географічна структура міжнародного співробітництва країн в європейському геоeкономічному просторі індустрії туризму не зазнала змін щодо 2015 р. Найбільша кількість туристів відвідала Францію, Іспанію і Італію (рис. 5). Тенденцією європейського туризму є переважання кількості туристів, які подорожують до країн локально-регіональних систем, що географічно знаходяться поруч або близько розташованих між собою, у порівнянні з кількістю туристів, які налаштовані на подорожі в макро-регіональні системи далекої відстані.

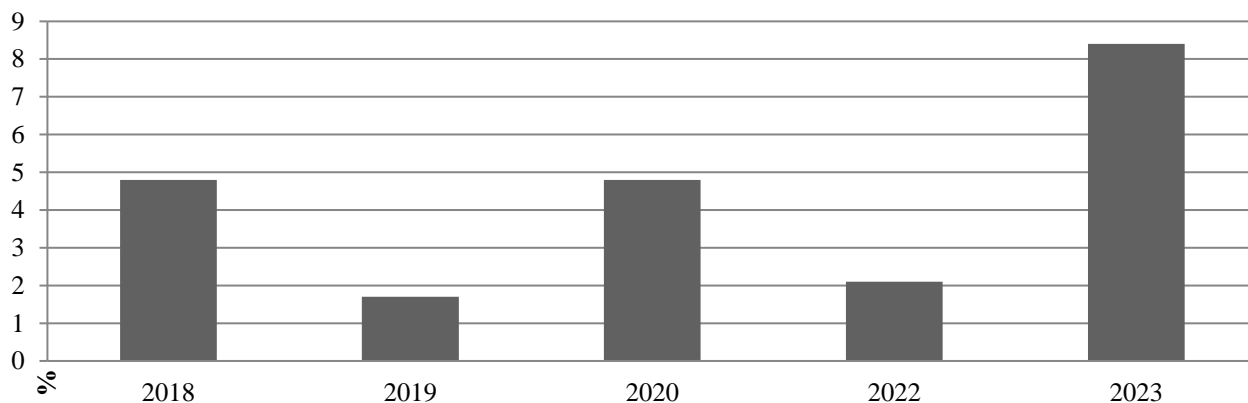

Рис. 4. Темпи змін міжнародного співробітництва в Європейській макро-регіональній системі за кількістю туристів в локально-регіональних системах у 2018–2022 рр., %

Джерело: побудовано автором за [18; 19]

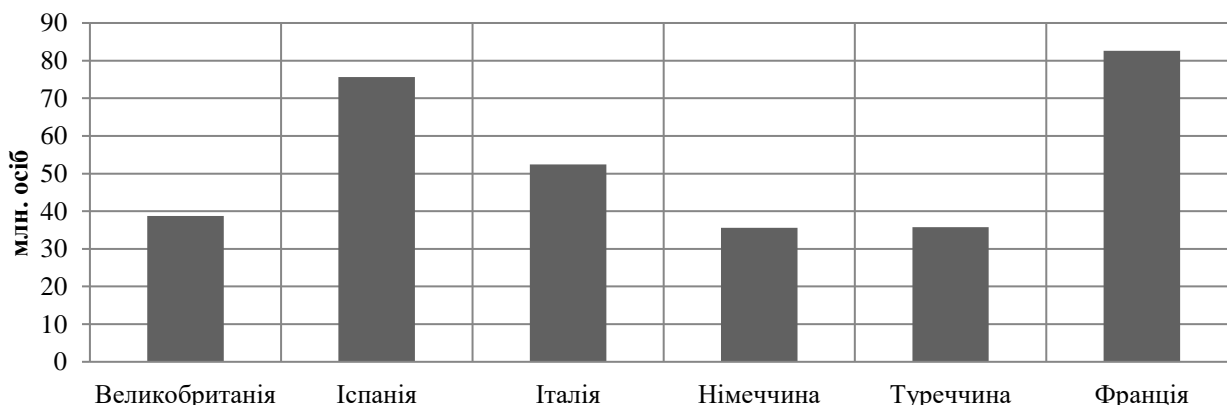

Рис. 5. Потенціал міжнародного співробітництва країн-лідерів європейських локально-регіональних систем за кількістю туристів у 2022 році, млн осіб

Джерело: побудовано автором за [17; 19]

За прогнозом у 2024–2026 роках середній щорічний темп змін індексу міжнародного співробітництва в макро-регіональній системі Європи дорівнюватиме 7,4% (рис. 6).

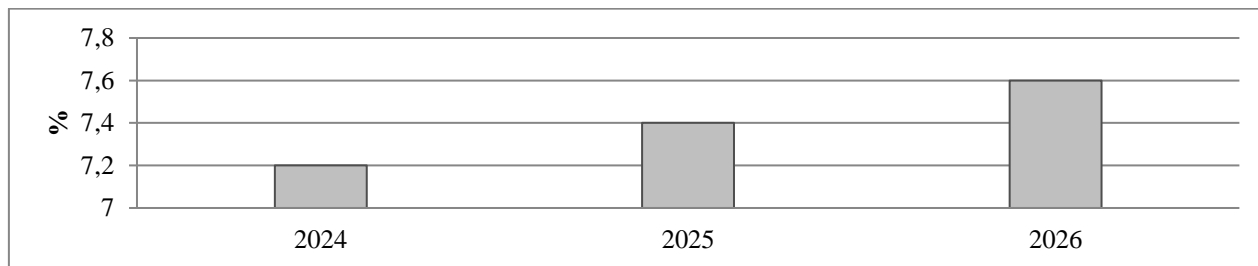

Рис. 6. Динаміка індексу міжнародного співробітництва макро-регіональних систем з розвинутою європейською гео економікою індустрії туризму у 2024–2026 рр., %

Джерело: побудовано автором за [13; 19; 20]

Здійснено кластеризацію макро-регіональних та локально-регіональних систем з позиції динаміки приросту залучення прямих іноземних інвестицій країн Європи в розвиток індустрії туризму Західних та Центральних регіонів України (вони схожі за створенням туристичного продукту) Алгоритмом кластеризації є метод повних зв'язків. Отримані кластери [2; 16]: Великобританія, Нідерланди, Франція, м. Київ, Житомирський, Київський (К1); Іспанія, Італія, Німеччина, Черкаський, Чернігівський (К2); Ірландія, Люксембург, Івано-Франківський, Львівський, Тернопільський (К3); Австрія, Греція, Данія, Португалія, Фінляндія, Швеція, Кіровоградський, Полтавський, Сумський (К4); Латвія, Литва, Естонія, Вінницький, Чернівецький (К5); Бельгія, Болгарія, Польща, Румунія, Волинський, Закарпатський (К6);

При цьому, зазначено, що евклідові відстані між кластерами дорівнюють 1, що свідчить саме про об'єктивність кількості обраних кластерів (рис. 7).

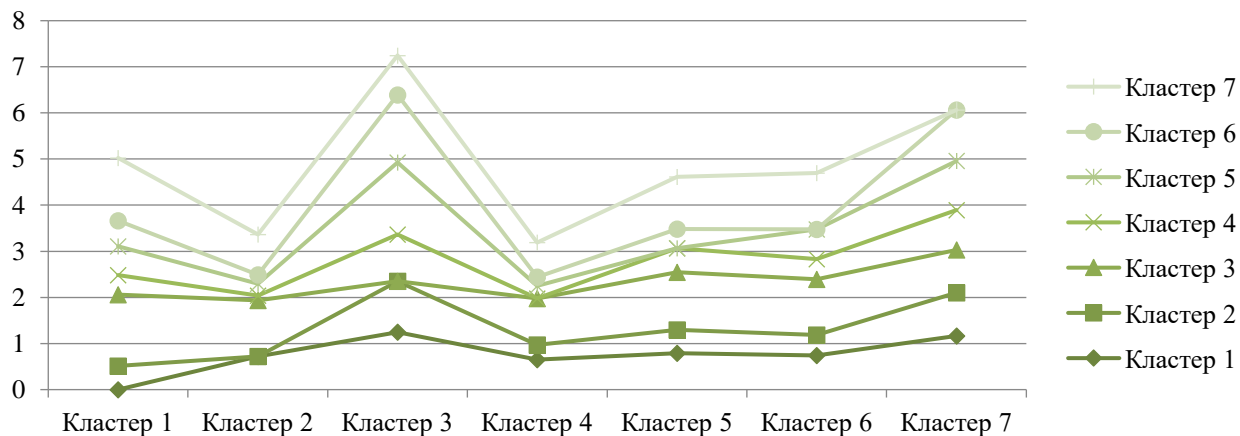

Рис. 7. Евклідова відстань в ієрархічній кластеризації туристичних локально-регіональних систем України та макро-регіональних систем країн Європи

Джерело: побудовано автором за [16]

На рис. 8 подано розподіл кластерів за середнім значенням індикаторів інтегрального індексу міжнародного співробітництва локально-регіональних систем України та макро-регіональних систем країн Європи (див. формулу (9)).

Інтегральний індекс реалізації потенціалу міжнародного співробітництва локально-регіональних систем індустрії туризму України й макро-регіональних систем країн Європи в періоді 2024–2026 років представлено на рис. 9.

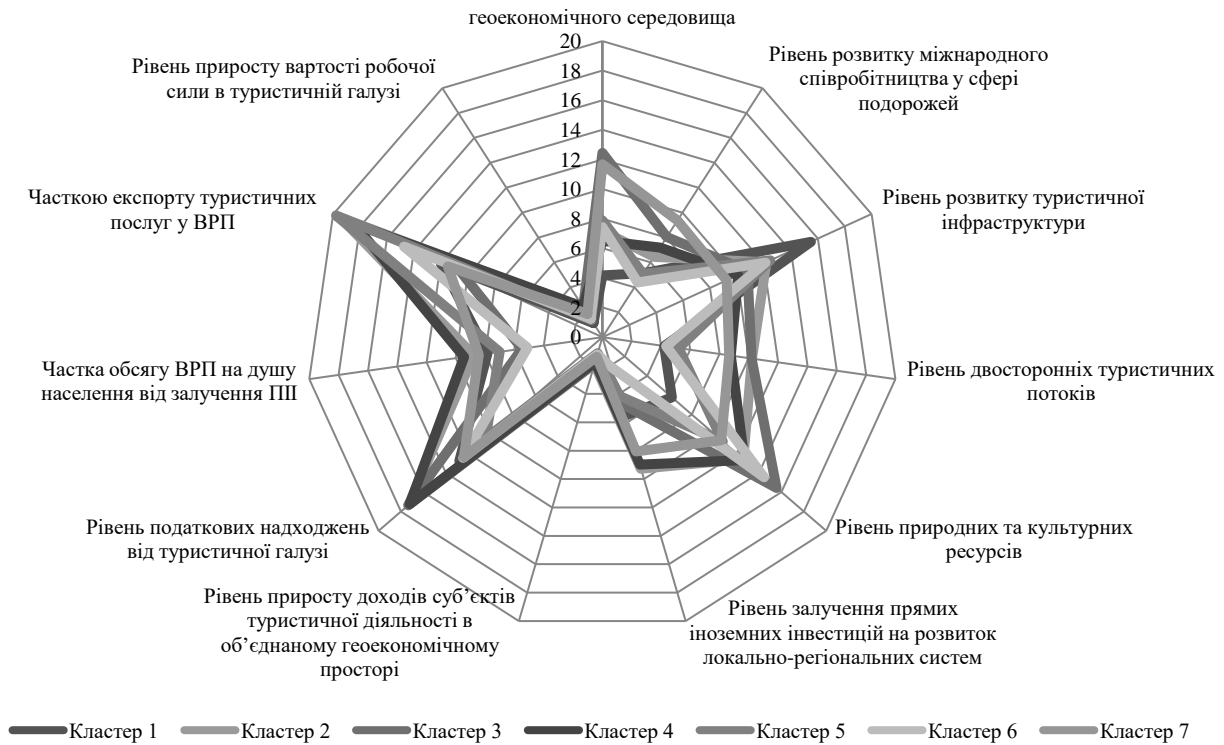

Рис. 8. Розподіл кластерів за середнім значенням індикаторів інтегрального індексу міжнародного співробітництва туристичних локально-регіональних систем України та макро-регіональних систем країн Європи

Джерело: побудовано автором за [16]

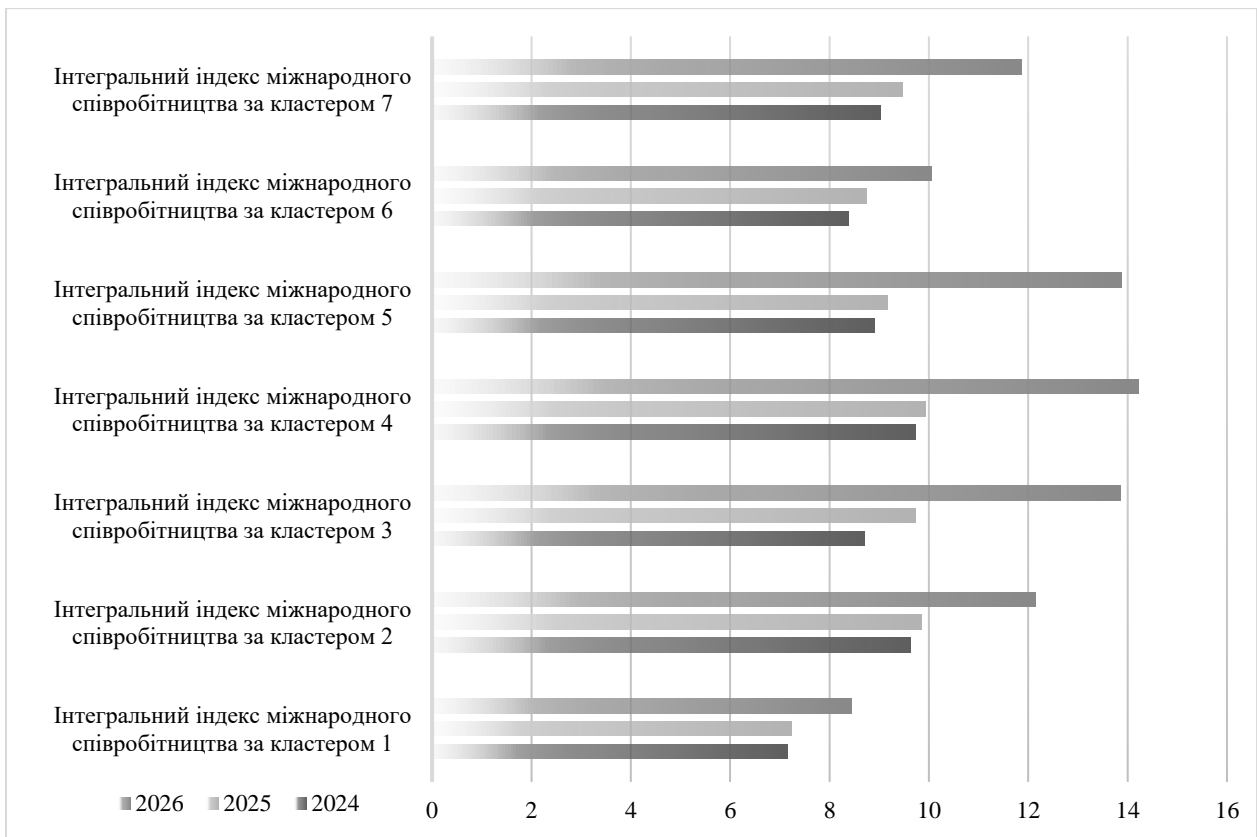

Рис. 9. Інтегральний індекс реалізації потенціалу міжнародного співробітництва локально-регіональних систем української індустрії туризму та макро-регіональних систем країн Європи у 2024–2026 рр., %

Джерело: побудовано автором за [16]

Рівень співробітництва локально-регіональних систем індустрії туризму України і макро-регіональних систем Європи у 2024–2026 рр. зростає: кластер 1 (на 22,4%), кластер 2 (27,6%), кластер 3 (61,6%), кластер 4 (50,8%), кластер 5 (69,1%), кластер 6 (30,6%), кластер 7 (34,2%).

Висновки. Конструктивна модель реалізації потенціалу співробітництва індустрії туризму України в європейському геоekonomічному просторі є основою для визначення стратегічних перспектив розвитку індустрії туризму України в контексті геополітичних подій в умовах кризи і у посткризовому періоді, які слід пов'язувати з ефективним партнерством з країнами Європейського Союзу. При цьому має сенс врахувати: можливість просування національного комплексного туристичного продукту на європейський ринок за тісної співпраці з компаніями країн ЄС; формування сприятливого цифрового простору для споживачів і компаній індустрії туризму; створення дружнього клімату, інформаційно-комунікаційного середовища співпраці; прокладання транснаціональних коридорів для залучення нових мандрівників; запровадження передового європейського досвіду; посилення євроінтеграційних процесів в нашій країні. Транскордонне співробітництво з країнами-сусідами в Європі є перспективним напрямком для реалізації сприятливого та безпечного туристичного відпочинку. Слід звернути увагу на той факт, що має значний потенціал створення в локально-регіональних системах України систем стратегічного управління відносно раціонального розподілу-використання залучених прямих іноземних інвестицій від партнерів макро-регіональних туристичних систем Європейського Союзу. Створення методики оцінювання стратегічного управління раціональним розподілом залучених іноземних інвестицій має перспективи подальших розвідок у даному напрямку

Список використаних джерел:

1. Джі Ч. Й., Файос-Сола Е. Міжнародний туризм: глобальна перспектива. Мадрид : Всесвітня туристична організація, 1997.
2. Trusova N. V., Cherniavska T. A., Pasioka S. R., Hranovska V. Hr., Prystemskyi O. S., Demko V. S. Innovative clustering of the region in the context of increasing competitive positions of the enterprises of the tourist recreational destination. *GeoJournal of Tourism and Geosite*. 2020. Vol. 33(3). P. 1126–1134.
3. Хол Д., Сміт М., Марцишевська Б. Туризм у Новій Європі: виклики та можливості розширення ЄС. Воллінгфорд, Оксфордшир; Бостон, Массачусетс: CABI CABI, 2006.
4. Trusova N., Tsviliy S., Gurova D., Demko V., Samsonova V. Budget Instruments for Stimulating the Development of the Investment Potential of the Tourism Industry in Ukraine. *Economic Affairs*. 2023. Vol. 68. № 01s. P. 253–269.
5. Гончаренко Н. І., Скляренко Я. І. Теоретико-методологічні основи дослідження туристичної політики Європейського Союзу. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Туризм»*. 2017. № 6. С. 161–166.
6. Selin S. Developing a typology of sustainable tourism partnerships. *Journal of Sustainable tourism*. 1999. № 7(3). P. 260–273.
7. Cunha J. Tourism Cluster Competitiveness and Sustainability: Proposal for a Systemic Model to Measure the Impact of Tourism on Local Development. *Brazilian Administration Review*. 2005. № 2(2). P. 47–62
8. Carlisle S., Johansen A., Kunc M. Strategic foresight for (coastal) urban tourism market complexity: The case of Bournemouth. *Tourism Management*. 2016. №54. P. 81–95.
9. Sklyarenko Ya., Khanova O. Analysis of factors of influence on the development of tourism area of European Union. *Technology audit and production reserves*. 2018. № 5(43). P. 9–14.
10. Kamkhaji J. C. Crisis, learning and policy change in the European Union. *European Public Policy*. 2016. № 24(10). P. 714–734.
11. Matsuka V.M. Assessment of Ukraine's competitiveness on the world tourist market. *Bulletin of the Mariupol State University. Series: Economy*. 2018. № 16. P. 93–102.
12. Kozmenko O. Analysis of countries' investment attractiveness in the field of tourism industry. *Investment Management and Financial Innovations*, 2015. № 12(3-1). P. 56–63.
13. United Nations Statistics Division. Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework. 2008. URL: <https://www.unstats.un.org/unsd/publication/Series/F> (дата звернення: 05.02.2024).
14. Sedarati P., Santos S., Pintassilgo, P. System dynamics in tourism planning and development. *Tourism Planning & Development*. 2018. P. 1–25.
15. Tourist streams 1999–2020. 2023. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/tyr/tyr_u/potoki2006_u.htm (дата звернення: 29.01.2024).

16. Tsviliy S. M., Ogloblina V. O., Demko V. S., Pavliuk A. A., Pisetskyi M. M. Potential of international cooperation of Ukraine in the geoeconomic space of the tourist industry. *GeoJournal of Tourism and Geosites*. 2023. № 49(3). P. 946–961.
17. UNWTO Tourism Dashboard. UNWTO Tourism Dashboard – Insights on key performance indicators for inbound and outbound tourism at the global, regional and national levels. 2023. URL: <https://www.unwto.org/unwto-tourism-dashboard> (дата звернення: 03.02.2024).
18. UNWTO. Барометр світового туризму, 20(5), 2022. С. 1–5. URL: <https://webunwto.s3.eu-west1.amazonaws.com/s3fs-public/2022> (дата звернення: 06.02.2024).
19. The Travel & Tourism Competitiveness Report. 2021. URL: <https://www.bloomconsulting.com/journal/bloom-consulting-international-data-partner-for-the-2021-travel-tourism-competitivenessreport-ttcr-for-the-world-economic-forum> (дата звернення: 31.01.2024).
20. Туристичний портал України. URL: <http://www.stejka.com/ukr> (дата звернення: 30.01.2024).

References:

1. Gee, Ch. Y., Fayos-Solá, E. (1997). *International Tourism: A Global Perspective*. Madrid: World Tourism Organization.
2. Trusova, N. V., Cherniavska, T. A., Pasieka, S. R., Hranovska, V. Hr., Prystemskyi, O. S., Demko, V. S. (2020). Innovative clustering of the region in the context of increasing competitive positions of the enterprises of the tourist-recreational destination. *GeoJournal of Tourism and Geosite*, 33(3), 1126–1134.
3. Hall, D., Smith, M., Marciszewska, B. (2006). *Tourism in the New Europe: The Challenges and Opportunities of EU Enlargement*. Wallingford, Oxfordshire; Boston, MA: CABI CABI.
4. Trusova, N., Tsviliy, S., Gurova, D., Demko, V., Samsonova, V. (2023). Budget Instruments for Stimulating the Development of the Investment Potential of the Tourism Industry in Ukraine. *Economic Affairs*, 68(01s), 253–269.
5. Honcharenko, N. I., Skliarenko, Ya. P. (2017). Theoretical and methodological foundations of the study of tourism policy of the European Union. *V.N. Karazina Bulletin of Kharkiv National University. Series "International Relations. Economy. Tourism"*, 6, 161–166.
6. Selin, S. (1999). Developing a typology of sustainable tourism partnerships. *Journal of Sustainable tourism*, 7(3), 260–273.
7. Cunha, J. (2005). Tourism Cluster Competitiveness and Sustainability: Proposal for a Systemic Model to Measure the Impact of Tourism on Local Development. *Brazilian Administration Review*, 2(2), 47–62.
8. Carlisle, S., Johansen, A., Kunc, M. (2016). Strategic foresight for (coastal) urban tourism market complexity: The case of Bournemouth. *Tourism Management*, 54, 81–95.
9. Sklyarenko, Ya., &Khanova, O. (2018). Analysis of factors of influence on the development of tourism area of European Union. *Technology Audit and Production Reserves*, 5(43), 9–14.
10. Kamkhaji, J. C. (2016). Crisis, learning and policy change in the European Union. *European Public Policy*, 24(10), 714–734.
11. Matsuka, V.M. (2018). Assessment of Ukraine's competitiveness on the world tourist market. *Bulletin of the Mariupol State University. Series: Economy*, 16, 93–102.
12. Kozmenko, O. (2015). Analysis of countries' investment attractiveness in the field of tourism industry. *Investment Management and Financial Innovations*, 12(3-1), 56–63.
13. United Nations Statistics Division. (2008). *Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework*. Retrieved from: <https://www.unstats.un.org/unsd/publication/Series/F>
14. Sedarati, P., Santos, S., Pintassilgo, P. (2018). System Dynamics in Tourism Planning and Development. *Tourism Planning & Development*, 1–25.
15. Tourist streams. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/tyr/tyr_u/potoki2006_u.htm
16. Tsviliy, S.M., Ogloblina, V.O., Demko, V.S., Pavliuk, A.A., & Pisetskyi, M.M. (2023). Potential of international cooperation of Ukraine in the geoeconomic space of the tourist industry. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 49(3), 946–961.
17. UNWTO Tourism Dashboard – Insights on key performance indicators for inbound and outbound tourism at the global, regional and national levels. UNWTO Tourism Dashboard. URL: <https://www.unwto.org/unwto-tourismdashboard>
18. UNWTO. (2022). *World Tourism Barometer*, 20(5), 1–5. URL: https://webunwto.s3.eu-west1.amazonaws.com/s3fs-public/202209/UNWTO_Barom22_05_Sept_EXCERPT.pdf?VersionId=pYFmf7WMvpcfjUDuhNzbQ_G.4phQX79q
19. The Travel & Tourism Competitiveness Report/ (2021). URL: <https://www.bloomconsulting.com/journal/bloom-consulting-international-data-partner-for-the-2021-travel-tourism-competitivenessreport-ttcr-for-the-world-economic-forum/>
20. Tourist portal of Ukraine. URL: <http://www.stejka.com/ukr> [in Ukrainian].

*Tsviliy S.M., PhD, Associate Professor
National University "Zaporizhzhia Polytechnic"
0994300103@ukr.net
ORCID: 0000-0002-1720-6238*

CONSTRUCTIVE MODEL OF REALIZING THE POTENTIAL OF THE TOURISM INDUSTRY OF UKRAINE IN THE EUROPEAN GEO-ECONOMIC SPACE

Abstract. *Task statement. The purpose of the study is to justify a constructive model of realizing the potential of the tourism industry of Ukraine in the European geo-economic space, which, based on the functional symbiosis of macro-regional and local-regional tourism systems, unites business, integrates resources and reduces barriers to cooperation in tourist destinations. Research methods (calculation): quantity indicator, integrated efficiency indicator, localization coefficient, distance coefficient, clustering method, integrated index of international cooperation. Research results. The indicators of the local-regional tourism system are singled out and their values are determined. An integrated level of effective use of the reproductive model of the potential of international cooperation is proposed. The stages of assessment and implementation of the country's international cooperation potential in the European geo-economic space of the tourism industry are determined. The index of international cooperation of macro-regional systems with the developed European geoeconomy of the tourism industry is calculated. An integral index of the realization of the potential of international cooperation of local-regional systems of the Ukrainian tourism industry and macro-regional systems of European countries is predicted. Conclusion The model for assessing and realizing the potential of cooperation of the tourism industry of Ukraine in the European geo-economic space is the basis for determining the prospects for the development of the tourism industry of Ukraine in the context of geopolitical events in the crisis and post-crisis period, which should be associated with effective partnership with the countries of the European Union.*

Keywords: *tourism industry, international cooperation, European space, geoeconomics, local-regional system, potential.*